

М. І. ПЕТРОВ – ПЕРШИЙ ІСТОРИК НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (ДО 185-РІЧЧЯ ВЧЕНОГО)

Галина АЛЕКСАНДРОВА

orcid.org/0000-0002-5136-5160

доктор філологічних наук,

старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник

Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України

імені В. І. Вернадського, старший науковий співробітник

Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України

email: galekss@ukr.net

Анотація. Проаналізовано працю відомого вченого Миколи Петрова (1840–1921) «Нариси історії української літератури XIX століття» (1884) та її роль в українознавстві. Автор наголошував на численних запозиченнях в українському письменстві, водночас доводячи потребу компаративних студій, які демонстрували важливість впливів, запозичень та контактних і типологічних літературних зв'язків.

Ключові слова: Микола Петров, історія літератури, українське письменство, українознавство, впливи, запозичення, компаративні студії.

Постановка проблеми. У 90-х роках ХХ ст. в Україні було перевидано кілька авторських історій літератури – С. Єфремова, М. Возняка, Д. Чижевського, М. Грушевського – та інші дослідження, заборонені в науці у радянську добу. Не менш важливими для українознавців є й праці, з яких починалося осмислення національного літературного процесу. До таких належить і спадщина професора Київської духовної академії М. Петрова – літературознавця, дослідника фольклору, бібліографа, музеєзнавця, історика церкви. Різнобічній діяльності вченого була присвячена Всеукраїнська конференція «Історія гуманітаристики XIX –XXI ст.: опіка колекціями» (до 185-річчя М. І. Петрова) (Національний заповідник «Киево-Печерська лавра», 16.01.2025).

Микола Іванович Петров народився 1840 р. у селі Вознесенське Макарівського повіту Костромської

губернії. Після закінчення Костромської семінарії його за казенний кошт було відправлено до Київської духовної академії. Завершивши навчання в 1865 р., став учителем Волинської духовної семінарії в Кременці. У 1870 р. М. Петрова було обрано доцентом Київської духовної академії на кафедрі теорії словесності, зарубіжних літератур і історії російської літератури. З 1872 р. він – учений секретар Церковно-історичного та археологічного товариства при академії, організатор і завідувач Церковно-археологічного музею, головний його хранитель. У 1875 р. М. Петров захистив докторську дисертацію «О происхождении и составе славяно-русского печатного Пролога (иноземные источники)». 1876 р. його було затверджено ординарним професором Київської духовної академії, де спочатку він викладав історію російської та західноєвропейських літератур, а з 1877 р. – лише західноєвропейських.

З 1916 р. – член-кореспондент Петербурзької імператорської академії наук, ініціатор створення Академії наук України, її академік із 1918 р. Помер Микола Іванович 1921 р., його могилу на Флорівській горі зрівняно із землею...

Знаковою працею в інтелектуальній біографії М. Петрова як ученого варто вважати його «Нариси історії української літератури XIX століття» (російською мовою, 1884 рік), що були опубліковані за його власний кошт накладом 1200 примірників (зауважмо, що курс української літератури тоді не викладався в жодному університеті). Незважаючи на офіційну заборону української мови, М. Петров здійснив першу спробу системно оглянути нове українське письменство та подав літературні портрети 39 авторів, і тому праця мала гучний резонанс. Лише за перший рік у пресі з'явилося 11 відгуків на неї, зокрема В. Антоновича, В. Горленка, Костя Одовця (О. Кониського) та ін. Та найдокладнішою стала рецензія тоді доцента Університету Святого Володимира М. Дашкевича (1888), написана на замовлення Петербурзької імператорської академії наук, яка номінувала працю М. Петрова на здобуття Уваровської премії. Премію поділили між автором і рецензентом.

Відомий український учений І. Свенціцький, високо оцінюючи діяльність М. Петрова, писав: «Він по вікові, вихованню й ідеології належить до так званих шістдесятників, що приходили не обрυσати країну – тільки працювати для неї просвітою, тим-то він як діяч і зацікавився українським письменством, для якого став першим істориком» [14, с. 88].

Огляд досліджень і публікацій. Про доробок М. Петрова-літературознавця

писали О. Білецький, М. Дашкевич, Ол. Дорошкевич, В. Горленко, С. Єфремов, І. Франко та ін. У радянські часи ім'я вченого було майже забутим. Працю його вважали лише зібранням «сирих» матеріалів, а «теоретична сторона дослідження для нього не існує», – писав про нього О. Білецький [4, с. 93]. Лише 1994 р. вийшов у світ бібліографічний довідник «Академік Микола Іванович Петров (1840–1921)» (упорядники В. Микитась, Н. Микитась), про Петрова-літературознавця було опубліковано кілька статей співробітниці Інституту українознавства Н. Поклад [12; 13]. Визначною подією в культурі України можна назвати публікацію 2004 р. у видавництві «Либідь» (серія «Пам'ятки історичної думки України») книжки «Петров Микола. Скрижалі пам'яті» (упорядники В. Ульяновський, І. Карсим), у передмові до якої автори докладно розглянули питання українсько-російської ідентичності М. Петрова. Діяльності вченого присвячені дві дисертації [5; 16], С. Сохань опублікувала про нього докладну монографію [17]. 2007 р. «Нариси...» М. Петрова було перевидано із сучасною передмовою та примітками [3]. 2020 р. вийшла книжка «Микола Петров: українознавець, краєзнавець, киевознавець» О. Ставнюк та В. Ставнюка, які розглядають навчання і діяльність вченого в Київській духовній академії та його роль у заснуванні й розвитку Київського церковно-археологічного музею при КДА.

На жаль, літературознавчі праці М. Петрова, зокрема і його «Нариси...», перебувають у пасиві науки, увагу зосереджують переважно на рецензії на них М. Дашкевича, який з'ясував самотність українського письменства як явища, що самостійно розвивається, із його

власними органічними тенденціями. А праця М. Петрова відразу ж відійшла на задній план і невдовзі стала вважатися застарілою. Нині варто перечитати її по-новому, відкрити її приховані пласти, адже тут використано справжнє багатство фактичного матеріалу: подано літературні портрети багатьох нині маловідомих письменників XIX століття – від І. Котляревського до М. Старицького, показано важливість компаративних студій для історії літератури.

Мета статті – здійснити аналіз «Нарисів української літератури XIX століття» українського вченого Миколи Петрова як праці, що вперше масштабно представляла явище нової української літератури, окреслювала компаративні орієнтири її вивчення і стала імпульсом до нових порівняльних студій.

Виклад основного матеріалу. Імпульсом для Петрова до студій над новим українським письменством стала публікація повісті «Хмари» Івана Нечуя-Левицького, товариша Миколи Петрова з Академії. М. Петров акцентував на тому, що історичне вивчення української літератури показало б її справжнє походження й характер, однак історичний метод не став віссю його праці: тут переплелися елементи бібліографії, біографістики, суспільно-політичної історії, історії літературних напрямів, але над усім панувало звичайне переказування текстів, підкріплене численними цитатами. «Молотив, не зганяючи і не виявши», – так іронічно відгукнувся П. Куліш про метод М. Петрова [7, с. 288]. Власне, дослідник виконав тільки першу, емпіричну частину праці: зібрав та нагромадив факти.

Але з приводу видання цієї праці мовознавець П. Житецький в листі до

М. Петрова писав: «Вважаю моральним і сердечним обов'язком своїм подякувати Вам за ваші прекрасні роботи на ґрунті українства. Цінною в них є не тільки наукова обробка фактів, а й сама моральна суть людини, яка підійшла до фактів неупереджено. Колиш буде відзначено і час з'яви Ваших праць, коли українці, збиті з позицій, розійшлися у різні боки – і фізично, і духовно» [17, с. 91]. Справді, окрім незаперечних наукових заслуг, надзвичайною була моральна вартість учинку Миколи Петрова: тоді, коли Валуєвський циркуляр 1863 р. та Емський указ 1876 р. засуджували українське письменство на смерть, він, неукраїнець, написав історію української, а не «мало»- чи «южнорусской» літератури, протестуючи цим проти офіційних заборон і вперше на високому рівні представляючи здобутки нового українського письменства.

Матеріал для «Очерков...» збирався крихтами: у Києві українські книжки можна було віднайти тільки в єдиній на той час Міській бібліотеці та книгарнях Ільницького й Комарова. М. Петров для своєї роботи листувався з письменниками-сучасниками: І. Нечуєм-Левицьким, О. Кониським, О. Навроцьким, Я. Щоголевым, К. Думитрашком.

Уже назва праці «Нариси...» свідчила про те, що автор не претендував на повний систематичний курс історії письменства, хоча її стали вважати першою науковою роботою в цій галузі. Попередники М. Петрова (про українську літературу були тоді лише невеличкі брошури І. Прижова (1861), П. Петраченка (1861) та розділ О. Пипіна в його «Історії слов'янських літератур» (2-ге вид., 1879 р.)) намагалися проаналізувати нову українську літературу як частину

літератури російської, але в них насамперед не було такої повноти матеріалу (до речі, такої праці про свою літературу на той час не мали і представники імперської літературознавчої науки).

Зовнішнім стимулом появи «Очерков...» була полеміка на сторінках преси, що протягом десятиріч супроводжувала становлення нової української літератури й стосувалася насамперед трьох питань: чи можлива українська література взагалі, чи спроможна українська народна мова забезпечити її розвиток і де й у чому має шукати ця література своїх життєвих джерел. Наголос на цих позалітературних чинниках часто відволікав увагу від перевірки суто естетичних спроможностей письменства. У другій половині XIX ст. разом із зростанням національної усвідомленості української літератури змінюється й ситуація в російській критиці та літературознавстві: якщо в першій половині XIX ст. столичні журнали активно реагують на всі події в українській літературі (зокрема, на вихід Шевченкового «Кобзаря», «Народних оповідань» Марка Вовчка та ін.), то в другій половині століття вони майже не зважають на наше письменство і розцінюють його лише як провінційний додаток до літератури імперської.

М. Петров розпочав працю з найістотнішого питання – про походження української літератури та її рушійні сили, але, з'ясовуючи їх, приєднався до думки М. Драгоманова про основоположний російський вплив, що, на думку автора «Нарисів...», визначив зміст і форму українського письменства.

Рецензенти праці звертали увагу на недостатню обізнаність М. Петрова з новою українською літературою, дорікали за дріб'язковість у періодизації,

залучення до історії імен другорядних письменників, неясність і приблизність історико-літературної термінології. Найгострішою була критика О. Кониського, що виступав проти поділу М. Петрова письменства на українське й галицьке, вважаючи, що в історії духовного життя народу межею можуть бути лише ідеї, а не географічні кордони. Найбільше письменник не погоджувався із фактами численних запозичень в українській літературі з російської, які цитував М. Петров. О. Кониський доводив, що всі письменники залежать від впливів ідей попередників, і українське письменство не могло не користуватися здобутками європейських літератур, хоча це не дає права говорити про його несамостійність. Але, на його думку, перш ніж оглядати здобутки XIX ст., треба «згадати минувшину всього українського письменства і подивитися на духовний стан Московщини до Петра I, щоб знати, що могло переймати наше письменство у «русского» (як каже п. Петров), бо відома річ, що позичати можна тільки у заможнішого, у багатшого; переймати можна тільки у того, хто не має, і тому, хто свого не має» [10, с. 1]. Та найосновніші зауваження О. Кониського стосувалися некритичного підходу М. Петрова до газетних і журнальних рецензій, які він майже без змін залучав до своїх нарисів. «Тим часом історія складається не з часописних рецензій, історія – то наука. Історія подає читателям істину такою, якою уважає її сам учений автор, просявши факти через сито критично-філософського аналізу. Так пишуть історію, а так, як пише п. Петров, так можна писати «історійки», а не історію», – слушно зазначав рецензент [11, с. 1].

Однією з найґрунтовніших була

рецензія В. Горленка, українця, який більшу частину свого життя провів у Петербурзі. Він зауважував, що творчість кожного народу навряд чи можна вивчити без з'ясування того, як відбилися його національно-духовні особливості в історії, моралі, а найбільше – у фольклорі. Так не вивчали українську літературу попередники М. Петрова, немає такого вивчення і в нього. Тому українська література постає в цих працях відірваною від ґрунту, справою кількох письменників. Отже, нез'ясованими залишилися внутрішні сили, які її витворили. Ціла література – не безформна маса, на якій можуть відбиватися тільки сторонні впливи, наголошував В. Горленко. Така література не заслуговувала б ані найменшої уваги, і її творча притягальність не мала б життєвої сили. Впливи ж між українською і російською літературами були взаємними, переконаний він, і їх аналіз має бути особливо ретельним. Для цього потрібно простежити, чи пройшла безслідно для російської літератури діяльність українців Хераскова, Богдановича, Капніста, Гнедича, Наріжного – цілої плеяди письменників включно з Гоголем. Чи можна назвати «впливом» риси, винесені російською літературою з півдня і повернуті знову в його літературу? Яким впливом пояснити особливості народної лірики та епосу? Без аналізу цих національних рис, без дослідження процесу самоствердження, який за всіх впливів і взаємодій відбивався на розвитку літератури, не з'ясовувалися питання про властивість ґрунту української літератури та про її життєвість. «Штучні рамки, прийняті п. Петровим для викладу історичного ходу розвитку української літератури, суперечать оцінці явищ, досліджених ним добросовісно

повно», – зауважував В. Горленко [8, с. 671–672]. На його думку, цю хисткість уявлень міг би подолати розгляд української літературної історії як виявлення росту й видозмін культурно-національного типу в її історичному розвитку. М. Петров не давав прямої відповіді на питання, наслідуванням чи самобутнім є нове українське письменство, однак весь його виклад приводив читача до висновку, що воно розвивається тільки залежно від сусідніх літератур, не маючи власного ґрунту. Хоча часто автор наголошував на оригінальності змісту українського письменства, писав про те, що деякі українські письменники вибирали мотиви своєї творчості безпосередньо з європейських зразків, читаючи в оригіналі Байрона й Міллера та перекладаючи їх. М. Петров визнавав, що в першій і на початку другої чверті XIX ст. головним осередком українського літературного руху був Харківський університет, а наукова діяльність його професорів вплинула на пробудження української літератури. Харківський рух перейшов у 1840-х роках до Києва, де з того часу утвердилось слов'янофільство на чолі з М. Костомаровим, якого не можна вважати простим наслідувачем російських діячів тієї епохи. Найкрасномовнішим фактом, що свідчив про самостійність мотивів тогочасної української літератури, для М. Петрова була діяльність Гоголя, якого він називав кращим виразником національного напрямку української літератури. Уже цього вистачило б, зауважував авторові «Нарисів...» інший рецензент, В. Антонович, щоб зробити українську літературу предметом самостійного вивчення на її власному ґрунті. Цей історик, професор Університету Святого Володимира, давав автору

«Нарисів...» поради методологічного характеру, зазначаючи, що література, як й інші види мистецтва, існує в культурному, естетичному і суспільному комплексі, тому її потрібно розглядати «у всій сукупності умов її існування, насамперед і більше всього на основі тих зачатків, які є в народному житті, і потім у тісному зв'язку з рухом ідей на даній території і в даному середовищі, з тими послідовними змінами, які переживав народ за певний період. При цьому, зрозуміло, не можуть бути залишені без уваги і зовнішні впливи» [6]. Найприхильнішим серед рецензій на «Нариси...» був відгук І. Франка, який зауважував, що «Петров ... пильно і в многих місцях справедливо вказує на те, як в українській літературі відбивалися по-своєму головні течії літератури російської» [18, с. 138]. Тому, коли 1909 р. І. Франко приїхав до Києва, то не проминув нагоди познайомитися з М. Петровим.

Після Революції 1905 р., що визнала право за українською мовою та її письменством, в Університеті Святого Володимира та на Вищих жіночих курсах професори Володимир Перетц і Андрій Лобода вводять до циклу університетських дисциплін українознавство й радять користуватися працями М. Петрова з історії українського письменства як підручником.

Після 1917 р. відчувалася потреба в підручниках, і вінницька «Просвіта» запланувала видати «Очерки...». Однак через тяжкі післяреволюційні умови це перевидання так і не було здійснено. М. Петров у спогадах писав: «Але якою б не була доля моїх книжок з історії українського письменства, я знаходжу для себе моральне задоволення в тому, що в свій час я чимало попрацював над

будуванням історіографії українського письменства та що маю я гарних наслідників, що далі будують історію українського письменства» [17, с. 87]. Серед продовжувачів своєї справи М. Петров назвав насамперед І. Стешенка, автора «Історії української драми» (1907), В. Резанова, В. Перетца, О. Огоновського, С. Єфремова.

М. Грушевський згадував, що ще замолоду прочитав «Нариси...» М. Петрова, які «демонстрували похід розпорошених, різномастних, різночинних українських письменницьких сил на відродження української слави, українського життя, української поезії. Від яких різних одправних пунктів вони виходили і якими різними дорогами йшли, скільки було там дрібноти, людей з багажем безконечно малим, а в сумі вони становили поважну течію, поважне історичне явище, проривали глибоку борозну на занедбанім перелозі українського життя» [9, с. 123]. Оця «дрібнота» – це були автори, яких не можна назвати «корифеями» (К. Думитрашко, О. Корсун, П. Кореницький, М. Макаровський, С. Писаревський, П. Раєвський, К. Тополя та ін.), але їхні імена і творчість М. Петров залучав до своїх «Нарисів...», наголошуючи цим: якщо їхню творчість не брати до уваги, то з поля зору разом з посередніми авторами зникають і деякі проміжні ланки загального літературного процесу, адже часто саме другорядні письменники найкраще демонструють літературні смаки епохи.

Висновки. Отже, з погляду сьогодення можна сказати, що М. Петров трактував історію українського письменства занадто механічно, мало звертав уваги на його органічний розвиток і однобічно простежував російські впливи. Інколи

він буквально лише констатував дрібні факти впливу, «іноді сумнівного, обмеженого тільки зовнішньою схожістю, він часто все пізнання твору зводив до встановлення, у кого автор позичив ту чи ту думку, кого він наслідував» [2, с. 97]. Питання самобутності української літератури він теж розв'язував однозначно: напрями в українській літературі виокремлював за аналогією до російської. Запозичена з російської була й періодизація літературного процесу, тому вона адекватно не означувала внутрішню динаміку та художню специфіку українського письменства, не в змозі була визначити реальні стадії його розвитку.

Хоча науковий пошук М. Петрова був спрямований здебільшого на прямолінійне відшукування збігів (тем, мотивів, художніх прийомів у різних авторів), а в його праці переважали т. зв. «контактні порівняння», він виявив багато фактів взаємодії національних та інонаціональних складників в українській літературі, що, «згідно із завданням автора, давали змогу точніше з'ясувати, які елементи в ній є національними, а які виникли як вплив чи запозичення» [1, с. 89]. Численні запозичення в текстах українських письменників, на які вказував дослідник, зовсім не применшували значення їхньої творчості, а навпаки – свідчили про давні зв'язки нашого письменства зі світовим.

Але варто зважати і на те, що М. Петров багато в чому був новатором: його наукове мислення охоплювало широке коло проблем, серед яких – вибір оптимальної методології для дослідження українського літературного процесу, визначення національних особливостей письменства, джерел і динаміки його розвитку, періодизація літературного

процесу, роль запозичень і впливів. І насамперед його заслуга полягала в тому, що він спровокував важливу дискусію, в якій удосконалювалися підходи до історії літератури, а з його праці почалося нове осмислення літературного процесу в Україні. М. Петров, а після нього його рецензент М. Дашкевич окреслили поєднання «свого» і «чужого» в українському письменстві як взаємопов'язане явище, започаткували компаративні студії, які «вписували» українську літературу в європейський літературний процес як його органічну ланку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова, Г. А. «Нариси історії української літератури XIX століття» Миколи Петрова: компаративні орієнтири. *Слово і Час*. 2009. № 2. С. 82–91.
2. Александрова, Г. А. Відгук Миколи Дашкевича на «Нариси історії української літератури XIX століття»: проблема зовнішніх і внутрішніх контактів. *Слово і Час*. 2010. № 6. С. 95–105.
3. Александрова, Г. А. Перша авторська версія нового українського письменства. *Петров Н. И. Очерки истории украинской литературы XIX столетия*. Київ, 2008. С. 3–14.
4. Білецький, О. І. Шляхи розвитку українського дожовтневого літературознавства. *Збір. праць*: у 5 т. Київ, 1965. Т. 2. С. 72–110.
5. Бухальська, М. А. *Наукова діяльність та історико-культурна спадщина академіка Миколи Петрова (друга половина XIX – початок XX століття)*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. Київ, 2006. 251 с.
6. В.[олодимир Антонович]. Судьбы украинской литературы в XIX столетии. Н. И. Петров. Очерки истории украинской литературы XIX столетия. *Заря*. 1884. № 37.
7. Возняк, М. П. Куліш як інформатор галицького історика літератури (його листування з Ом. Огоновським). *Життя й революція*. 1927. № 12. С. 288–306.

8. Горленко, В. «Очерки истории украинской литературы XIX столетия» Н. И. Петрова. *Киевская старина*. 1884. Апрель. С. 664–672.

9. Грушевський, М. Спомини. *Київ*. 1988. № 12. С. 116–139.

10. Одовець, Кость (Кониський О. Я.). «Очерки истории украинской литературы XIX столетия» Н. И. Петрова. *Діло*. Киев, 1884. (Критичний огляд). Ч. 44. С. 1.

11. Одовець, Кость (Кониський О. Я.). «Очерки истории украинской литературы XIX столетия» Н. И. Петрова. *Діло*. Киев, 1884. (Критичний огляд). Ч. 61–62. С. 1.

12. Поклад, Н. Літописець без лукаво-го мудрствування. *Рідна школа*. 1997. № 1. С. 6–7.

13. Поклад, Н. Став сином України. *Слово і Час*. 1998. № 9–10. С. 57–61.

14. Свенціцький, І. Українська старовина в Київському церковно-археологічному музеї. *Записки історико-філологічної секції Українського наукового товариства*. Київ, 1918. Кн. XVII. С. 87–91.

15. Сохань, С. В. *Бібліотечно-археографічна діяльність М. І. Петрова (1840–1921)*: дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2003. 218 с.

16. Сохань, С. В. *Микола Петров: життя серед книг і рукописів*. Київ, 2015. 412 с.

17. Петров, М. *Скрижали пам'яті*. Київ, 2004. 336 с.

18. Франко, І. Лист до О. М. Пипіна. *Збір. творів*: у 50 т. Київ, 1986. Т. 49. С. 137–140.

REFERENCES

1. Alexandrova, H. (2009). "Essays on the History of Ukrainian Literature of the 19th Century" by Nikolai Petrov: Comparative Guidelines. *Slovo i chas* (Word and Time), No. 2, pp. 82–91. [in Ukr.]

2. Alexandrova, H. (2010). Mykola Dashkevych's Review of "Essays on the History of Ukrainian Literature of the 19th Century": the Problem of External and Internal Contacts. *Slovo i chas* (Word and Time), No. 6, pp. 95–105. [in Ukr.]

3. Alexandrova, H. (2008). The First Author's Version of New Ukrainian Literature. In: Petrov, N. I. *Essays on the History of Ukrainian Literature of the 19th Century*. Kyiv, pp. 3–14. [in Ukr.]

4. Biletsky, O. (1965). Ways of Development of Ukrainian Pre-October Literary Studies. *Collected Works: in 5 Volumes*. Vol. 2. Kyiv, pp. 72–110. [in Ukr.]

5. Bukhalskaia, M. (2006). *Scientific Activity and Historical and Cultural Heritage of Academician Nikolai Petrov (Second Half of the 19th – Early 20th Centuries)*. [An abstract of thesis for Candidate of Sciences degree in History]. Kyiv, 251 p. [in Ukr.]

6. V.[olodymyr Antonovych]. (1884). The Fate of Ukrainian Literature in the 19th Century. N. I. Petrov. *Essays on the History of Ukrainian Literature in the 19th Century*. Kiev. *Zaria*. No. 37. [in Rus.]

7. Vozniak, M. (1927). Kulish as an Informant of the Galician Literary Historian (his Correspondence with O. Ogonovskiy). *Zhyttia i revoliutsiia*. No. 12, pp. 288–306. [in Ukr.]

8. Gorlenko, V. (1884). "Essays on the History of Ukrainian Literature of the 19th Century" by N. I. Petrova. Kiev, 1884. *Kievskaiia starina* (Kyiv Antiquity). April. pp. 664–672. [in Rus.]

9. Hrushevskiy, M. (1988). *Memoirs*. Kyiv. No. 12, pp. 116–139. [in Ukr.]

10. Olovets Kost (Konysky O.). (1884). "Essays on the History of Ukrainian Literature of the 19th Century" by N. I. Petrov. Kiev, 1884. (Critical review). *Dilo*. No. 44, pp. 1. [in Ukr.]

11. Olovets Kost (Konysky, O.). (1884). "Essays on the History of Ukrainian Literature of the 19th Century" by N. I. Petrov. Kiev, 1884. (Critical review). *Dilo*. No. 61–62, pp. 1. [in Ukr.]

12. Poklad, N. (1997). Chronicler without Deceitful Wisdom. *Ridna shkola*. No. 1, pp. 6–7. [in Ukr.]

13. Poklad, N. (1998.). Became a Son of Ukraine. *Slovo i Chas*. No. 9–10, pp. 57–61. [in Ukr.]

14. Svientsitskyi, I. (1918). Ukrainian Antiquities in the Kyiv Church Archaeological

Museum. *Zapysky istoryko-filolohichnoi sekti Ukrainskoho naukovoho tovarystva*, No. XVII, pp. 87–91. [in Ukr.]

15. Sokhan, S. (2003). *Library and Archaeographic Activities of M. I. Petrov (1840–1921)*. [An abstract of thesis for Candidate of Sciences degree in History]. Kyiv, 218 p. [in Ukr.]

16. Sokhan, S. (2015). *Mykola Petrov: Life Among Books and Manuscripts*. Kyiv. 412 p. [in Ukr.]

17. Petrov, M. (2004). *Tablets of Memory*. Kyiv, 336 p. [in Ukr.]

18. Franko, I. (1986). Letter to O. M. Pyypin. *Collected Works: in 50 Vol. Vol. 49*. Kyiv, pp. 137–140. [in Ukr.]

Summary

M. I. PETROV – THE FIRST HISTORIAN OF MODERN UKRAINIAN LITERATURE (ON THE 185TH ANNIVERSARY OF THE SCHOLAR'S BIRTH)

Halyna ALEKSANDROVA

orcid.org/0000-0002-5136-5160

Doctor of Philology, senior research fellow, leading research fellow

Institute of Biographical Research, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine,

Taras Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine

email: galekss@ukr.net

The relevance of the research. The scientific legacy of Mykola Petrov (1840–1921), professor at the Kyiv Theological Academy, literary scholar, folklore researcher, bibliographer, museum expert, and church historian, is currently of great interest to Ukrainian studies.

A landmark work in M. Petrov's intellectual biography is his “Essays on the History of Ukrainian Literature of the 19th Century” (1884). Despite the official ban on the Ukrainian language, he made the first attempt to systematically review new Ukrainian literature and presented literary portraits of 39 authors, which is why the work had a resounding response.

The most detailed review was written by M. Dashkevich, associate professor at St. Vladimir's University (1888), commissioned by the Imperial Academy of Sciences in St. Petersburg, which nominated M. Petrov's work for the Uvarov Prize. The prize was shared between the author and the reviewer. The review was valued much more highly in literary studies than M. Petrov's “Essays...”

But now it is worth rereading this work in a new light, discovering its hidden layers, because it presents literary portraits of many now little-known writers of the 19th century—from I. Kotlyarevsky to M. Starytsky—and shows the importance of comparative studies for the history of literature.

The purpose is to analyze Ukrainian scholar Mykola Petrov's “Essays on Ukrainian Literature of the 19th Century” as a work that was the first to comprehensively present the phenomena of new Ukrainian literature, outline comparative guidelines for its study, and become an impetus for new comparative studies.

Conclusions. Although M. Petrov's scientific research was mainly focused on a straightforward search for similarities (themes, motifs, artistic techniques in different authors), and his work was dominated by so-called “contact comparisons,” he revealed many facts about the interaction of national and foreign elements in Ukrainian literature. It is worth emphasizing the innovative nature of M. Petrov's work: his scientific thinking covered a wide range of issues, including the selection of the optimal methodology for studying the Ukrainian literary process, the identification of national characteristics of literature, the sources and dynamics of its development, the periodization of the literary process, and the role of borrowings and influences. Above all, his merit lay in the fact that he provoked an important discussion in which approaches to the history of literature were refined, and his work gave rise to a new understanding of the literary process in Ukraine. M. Petrov, followed by his reviewer M. Dashkevich, outlined the combination of “the familiar” and “the foreign” in Ukrainian literature as an interrelated phenomenon and initiated comparative studies that “integrated” Ukrainian literature into the European literary process as an organic part of it.

Keywords: Mykola Petrov, history of literature, Ukrainian literature, Ukrainian studies, influences, borrowings, comparative studies.